

Набака

**КУНГИЛ
ХАЗИНАСИДАН
ҚАТРАЛАР**

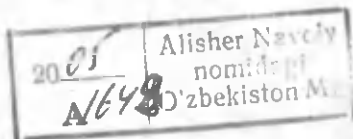
84(59)6

10 31197
09,

*Набаканинг ушбу илқ китобиға ибратли қатрала-
лари жамланди.*

*Қатраларда меҳнатсеварлик, ҳалоллик, тўғри-
лик, яхшилик каби эзгу гоюлар акс эттирилади.*

*Тўплам азиз ўқувчиларда катта қизиқиш уйғоти-
шиға умидвормиз.*

10

09-06-05
ХГ-Н - _____ ША.
09-03-05

Набака. «Кўнги́л хазинасидан қатралар». (Қатралар).

"Ҳаёт". А. 2004 й.

ИБРАТЛИ РИСОЛА

Ҳеч қачон манманлик йўлини тутма,
Ким эдинг, ким бўлдинг ва ким бўлурсан.
Аслинг ким, наслинг ким, буни унутма,
Ўзинг ўзлигингни билсанг, сен-эрсан.

Қўлимиздаги ушбу мажмуага муаллифнинг ўзи томонидан айтилган юқоридаги тўртликни энг муҳим хулоса қилиб олинса, айти муддао бўларди. Чунки Абдулҳамид узоқ йиллик кузатувлари, хулосаларини жамлаб, шундай оқилона, таъбир жоиз бўлса, файласуфона фикрни айта олган.

Инсон улуғ мўъжиза. Аммо шундай ҳолатлар бўладики, баъзи дамларда у оддий жонзотга ўхшаб қолади. Ўзига берилган улушни фаҳму фасоҳат, сабру - садоқат, донишлигу диёнат билан безагандагина Инсон ўз номига муносиб бўлади.

Абдулҳамид ана шу муносиблик ғоясини илгари суради. Инсонлардаги ножоиз феълларни жонзотлар қиёфасида очиб беришга ҳаракат қилади ва ҳар бир ҳикоядан ҳаётий хулоса чиқаради. Шеърий хулосаларнинг ўзини бир бутун асар дейиш мумкин.

Жамиятимизда маънавий баркамол инсон тарбияси муҳим масала бўлиб турган бир пайтда ушбу китобча чоп этилиши айти муддаодир.

Назиржон САИДОВ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими.

МУАЛЛИФ ҲАҚИДА

Муҳтарам ўқувчи! Набака, Абдураҳимов Абдулхамид Андижон вилояти, Олтинкўл туманидаги Төмирхўжа қишлоғида 1949 йил 9-сентябрда туғилган. Рисола муаллифи мактабда ўқиётган кезларида барча фанлардан яхши ўқир эди, айниқса, адабиётга жуда меҳр қўйган. Ўзбек ва жаҳон классик адабиёти вакиллари асарларини қайта-қайта ўқирди. У 1966 йилда Андижон шаҳридаги 32-ўрта мактабнинг 11-синфини битириб, дурадгор-қурувчи ихтисослигига эга бўлди. Шу йили зилзиладан қаттиқ талофат кўрган Тошкент шаҳри қурилишига ишга борди. Тошкент шаҳри қурилишида ишлаётган пайтида ТКХМШИ институтига ўқишга кириб, 1972 йилда муваффақиятли тамомлаб, инженер-механик мутахассислигини олган. У иш фаолиятида вилоятдаги ташкилотларда раҳбарлик лавозимларида ишлади. Ҳозирда Навоий номли ширкат хўжалигининг фаол аъзоси бўлиб ишламоқда.

Абдураҳимов Абдулхамид - Набаканинг бу-илк китоби. Рисола мактаб ўқувчилари, талабалар ва кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган. Ушбу рисола ни ўқиган китобхон яхши таассуротларга эга бўлиб, ундан бой маънавий завқ олади деб умид қилман. Равон, ширали тилда ёзилган масал, ривоят, ҳикоят, рубоий ва тўртликлар Сизларни ҳам руҳан тётиклаштириб, ҳаётга очиқ кўз билан қарашга илҳомлантиради.

Муаллифнинг ҳайрли ижодига оқ йўл тилайман.

*Иброҳим хожи Зоҳиджон ўғли,
Ўзбекистон Халқ ўқитувчиси.*

ИСТИҚЛОЛ МУБОРАК!

Бир мумтоз наво ин қурди жисмимга,
Қалбимни сарафроз этди истиқлол!
Вужудимда ёнар оташ-аланга,
Хурлик нури бизга келтирсин иқбол!

Истиқлол навоси - дунё садоси
Қалбимга ин қурди бу ажиб наво.
Бу порлоқ келажак тоза ҳавоси,
Наволар навоси янграр бебаҳо.

Истиқлол муборак, азиз замондош,
Унинг пок нурига чулғаниб бизлар,
Хурликда яшайлик қардош-елкадош,
Истиқлол абадий бўлсин, азизлар!

ТЕРАК ВА МАЖНУНТОЛ

Терак билан Мажнунтол ёнма-ён ўсар эди.

Мажнунтол Теракдан сўради:

- Нега бунча гердайиб яшайсан ?

Терак жавоб килди:

- Сен каби мунғайиб, ҳокисор бўлиб узок яшагандан кўра, тик туриб бошимни кўтариб яшашни маъқул кўраман.

Аъзомиз улуғи бош эрур бешак,

Бошни баланд тутгил, ҳеч эгилмасин.

Эгик бошдан чиқмас журъат, яхшилик

Умринг залворидан гулласин замин.

ҚАРҒА ВА ҲАРСАНГТОШ

Қарға водийда ётган бир Ҳарсангтошнинг устига келиб қўнди. У чуқур хаёлга чўмиб сўнгра деди:

- Наҳотки, уч юз йил илгари тумшуғимда олиб келиб ташлаган ўша тош сен бўлсанг?

Ҳарсангтош Қарғага деди:

Ҳа, ростдан ҳам ўша сен ташлаб кетган тошча менман. Ҳаётнинг яхши кунлари ва даҳшатли синовларига бардош бериб, сабру қаноат билан бир ерда яшасанг, униб -ўсиб улғаяр экансан, кўриб турганингдек кичкина тошчадан Ҳарсанг тошга айландим.

Сен туғилган юртинг - сенинг Ватанинг,
Ватанни улуғла, камол шундадир.
Боғинг ҳам гулшанинг, жаннат-Ватанинг,
Ватан тупроғи зар, тошлари зардир.

ТҮТИҚУШ

Тўтиқушни улусга бош қилишди. Унинг атро-
фида барча қушлар парвона бўлишди.

Узоқ вақт шундай ҳолат давом этди. Тўти-
қуш ўзи билганини такрор-такрор айтаверди.
Ундан ҳеч қандай янги фикр чиқмади. Қушлар-
нинг ихлослари қайтиб, унинг хузурига келмай
қўйишди. Тўтиқуш ўйлана-ўйлана, ўзига - ўзи
деди:

- Ўз ошөнимга бориб, уни обод қилиб, ўзли-
гимни намоён этиб яшаганим маъқул экан.

Нодонлар билмасдан тиканни босар,
Билмаган юмушга қўл урмагин ҳеч.
Нодонлик эл ичра шарманда қилар
Ақл чироғин ёқ, бўлмасидан кеч.

ИРМОҚ ВА ДАРЁ

Ирмоқ оқа-оқа Дарёнинг қирғоғига бориб
тўхтади. Дарё Ирмоққа қараб:

- Нега тўхтаб қолдинг, кел, менинг ўзанимга қуйил деди.

Ирмоқ кўрган-билганларини хаёлдан ўтказиб, Дарёга қараб: Сен азим Дарё бўлиб, ичгани бир қултим сув бермасанг, сенинг борлигинг кимга керак,-деди-ю, бошқа томонга қараб оқиб кетди.

Тогда чўққи бўлсанг, эрисин қоринг,
Сувингдан яшнасин водийлар, боғлар.
Киборлар ичида даҳо бўлсанг-да,
Элга наф бўлмаса, даҳолик бекор.

ЧУМОЛИ ВА ГЎШТКЕТДИ

Гўшткетди Чумоли билан учрашиб қолиб, унга деди:

Кечаси-ю кундузи тиним билмай ишлайсан, ҳаётда роҳатингни кам кўраман, менга ўхшаб мазза қилиб яшасангни?!

Чумоли Гўшткетдига деди:

- Сенга ўхшаб харом ўлаксаларни тановул қилиб, текин тамоқ бўлиб яшаб роҳатланишдан кўра, тинмай, ҳалол меҳнат қилиб, покиза яшашни афзал кўраман.

Ҳалолда роҳату фароғат мавжуд,
Покиза ҳаётда ажиб ёғду бор.

Харомдан ҳар доим ёнгандир вужуд,
Ҳалол тан ҳур бўлгай, юздан нур ёғар.

БИНОЛАР

Осмонўпар бинонинг юқориги қавати биринчи қаватига деди:

- Мунча пастсан, мунгайиб, кўримсиз бўлиб турибсан?

Бир қаватлик бино жавоб қилди :

- Шунчалик кибру ҳавога берилиш яхши эмас, сенинг қаддингни кўриб жуда хурсанд бўлиб турар эдим, бу гапингдан кейин сендан бироз ихлосим қайтди. Агар мен каби бир хокисор кўтариб турмаганда, сен ерга қоришиб кетар эдинг.

Биродар, обрўга эришмоқ қийин,
Бошинг кўкка етсин, камтарроқ бўл.
Қўллаганлар сенинг камолинг кўрсин,
Ўзгалар дардини дардим дея бил.

ТОЛ ВА ЧИНОР

Кекса бир Тол Чинордан сўради:-Сенга хавасим келади, нега бунчалик забардастсан ва узоқ умр кўрасан.?!
Чинор деди:

- Боиси шуки, томирларим кўп, илдизларим бақувват, чуқур ва узоқларга кетганлигидандир.

Дунёга келишлик - кетишлик бирдир,
Ҳаётда дўст орттир, азиз биродар.
Ҳар бир дўст сен учун кучли томирдир,
Агар ёлғиз бўлсанг, азобинг ортар.

ЯХШИ ФАЗИЛАТЛАРДАН БИРИ

Йўлбарснинг боласи отасига деди:

- Отажон, нега қашқирлар галасини кўриб яшириндик, кўрқдингизми?

Йўлбарс деди:

- Болам, улар жуда кўпчилик эдилар, агар ҳаммаси бирлашиб бизга ҳамла қилишса, шакшубҳасиз аҳволимиз танг бўлур эди.

Заминда яшашлик улуғ неъматдир,
Эҳтиёткорлик ҳам бир фазилатдир.

АҚЛЛИ МАЙНА

Майнага айтдилар:

- Сен лочин бўлишни хоҳлайсанми?

Майна бироз сукутдан сўнг, «Мен умуман Лочин бўла олмайман, агар Лочин бўлган тақди-

римда ҳам, бошқаларга калакаланиб Лочин бўлиб яшашдан кўра, Майна бўлиб яшашни маъкулроқ биламан»-деб маъноли жавоб қилди.

Ҳамманинг ўз ўрни бордир ҳаётда,
Жилғалар ариқ бўлар, ариқлар дарё.
Кичиклар бўлмаса, қаердан катта -
Пайдо бўлар экан, айтчи, фузало?

ХУДХУДНИНГ БОЛАСИГА НАСИҲАТИ

Худхуд боласининг ҳеч омади юришмади.
Қайси соҳада бўлмасин, иши ўнгидан келмади.
Бир куни у отасининг ҳузурига келиб деди:

- Отажон, жуда қийналиб кетдим. Мен учун дунёнинг қизиғи, маъноси йўққа ўхшайди.

Кекса худхуд деди:

- Болагинам, ҳаёт энг улуғ неъматдир. Ҳаётга келмай кетганлар қанча. Ҳаётда сўқир, чўлоқ, маймоқ ва бошқа нуқсонлари бўлган тақдирда ҳам яшаш керак. Ёмон бўлсанг ҳам, омон бўл деганлар. Яхши ният, тилак, орзулар билан яшасанг, мурудингга етказур. Тўрт мучалинг соғ ва саломат, бундан улуғроқ бахт бўлмас. Ҳаётдан нолиш яхши бўлмайди, омон қолмайди.

Сен билмаганингни ўрган.

Бор имкониятларингни ишга солиб, эркин

яшагин, кечаги кунинг сенга сабоқ бўлсин. Бугун ва эртанги кун ташвишини қил. Зеро, шунда сен муродингга етгайсан.

Хаёт нашидаси буюк неъматдир,
Хаётга келмасдан кетганлар кўпдир.
Ақлинг чироғида яша фаровон,
Хаёт гулшанини қилиб чароғон.

НУР ВА ЗУЛМАТ

Зулмат деди:

- Эй Нур, нега ҳузур-ҳаловатимни бузиб, бағримни тилиб, дилимни доғлаб, кўнглимга гулғула солиб, тилка-пора қилиб қувонасан ?

Нур деди:

- Дунё яралгандан буён сенинг висолингга етишиш учун шошаман. Сен доимо мендан қочасан. Менинг сенга бўлган муҳаббатимдан буюкроқ муҳаббат жаҳонда йўқдир.

Зулмат деди:

- О Нур, сен билан висол онларига етишиб ошуфта бўлсак, мен учун бундан улўғроқ бахту саодат бўлмас эди.

Нур деди:

- Зулматгинам, Сенинг висолингга қонмасамда, мангу ошиқ бўлиб қолайин. Эҳтиросларга берилсак, ёруғлик ва зулмат оламида яшаётган

мавжудотларнинг ҳоли не кечгай?! Биз мангу ошиқлармиз.

ҚУНДУЗ БОЛАСИ

Қундузнинг боласи сўради:

- Онажон, Темирхўжа қишлоғининг қамишзоридоги сувда турган эдим, сув ичгани келган Қоплон боласини арслоним деди, Қашқир эса боласини йўлбарсим деди, хайронман, нега улар ўзларининг номлари билан айтмайдилар?!

Қундуз боласига:

- Болажоним, улар ҳасад билан эмас, ҳавас билан болаларини эркалатган бўлсалар, ўз кўнгилларини овутгандирлар. Аслида ҳамма жониворлар кимлигини ва қандай ишларга қодир эканликларини яхши биладилар.

Яхшилар яхши дер ҳасаддан ҳавас,
Яхши тилак қилсанг, яратган берар.
Мард бўлишни орзу қилса-да нокас,
Ҳар ким бу ҳаётда сочанин ўрар.

ОТ-ОТ БИЛАН

От яйловда сайру сайёҳат қилиб чарчади.
Бир сўлим гўшага келиб тўхтади. Шунда унинг ёнидан эски таниши Эшак ўтиб қолди.

От Эшаквойни чақирди. Улар бироз суҳбатдан сўнг улфатчиликни бошлаб юборишди.

Икковлон мириқиб кайфу сафо қилишди. Улар гаплашмаган соҳа қолмади. Узун - калта, катта-кичик, паст-баланд, ориқ-семиз, яхши-ёмон, оқ-қора, хуллас, ҳамма соҳани ўзларича баҳолашди. Кайфда айтилаётган гапларнинг тўтуруғи кетиб маъноси қолмади.

Улар туришга жазм қилишганда Эшаквой туролмай, йўлига юролмай қолди. От Эшаквойни еталади, бўлмагач, иложсиз елкасида кўтарди. Кўринганларга калака ва уятли бўлди. Охири Эшаквойни яйловнинг бир четидаги дарахт тагидаги ажриқнинг устида қолдириб кетди. Эртасига От хушига келгач, ўзига-ўзи деди:

- Мени Эшаквой билан улфатчилик қилиб топган мазам қаерда қолди-ю ва нимага эришдим. От-от билан, эшак-эшак билан бўлгани маъқул экан.

Бу фоний дунёда улўғлар кўпдир,
Ўзини билмаган нодонлар ҳам бор.
Бежо қадам боссанг, сени тарк этар
Мисқоллаб йиғилган обрў, зътибор.

ТУЛКИ-ТАБИБ

Тулки ўзини ҳамма дардларни даволовчи табиб деб овоза қилди.

Уни эшитган жуда кўп ҳайвонлар шифо топиш мақсадида Тулки табиб хузурига келишди.

Ҳайвонларнинг баъзилари бироз шифо топишди. Кўпларининг дардларига яна бошқа дардлар қўшилди.

Кунлардан бир куни Тулки табиб хузурига Оҳу кириб келди. Оҳу ўзининг фарзандсизлигидан шикоят қилди. Тулки табиб ҳар хил дуоларни ўқиди, ёзди ва дори-дармонлар тайёрлади.

Кейин Оҳунинг орқаларини силаб, елкаларини уқалаб ҳушомад қила бошлади. Оҳу даргазаб бўлиб, сен кимсан-у, сен сабаб бўлиб топилган фарзанд ким бўлар эди деб, Тулки табибни чунонам тепдики, Тулки табиб уй ичкари-сидан ташқарига юмалаб чиқди. Ташқаридагилар қаршисида қонталаш бўлиб кетган Тулки табиб кулги бўлди. Воқеадан бохабар бўлган эл аро Тулки табиб кулги, шарманда-ю - шармисорликда қолди.

Ҳар сўзда нодонлар ўзини мақтаб,

Нораво зўрлигин овоза қилар.

Доно холисона зўр ишлар қилиб,

Оламни тебратар, баҳр олар башар.

МАҚТАНЧОҚ ҲАККА

Ҳакка гўшасида тухумларидан полопонлар очиб чикди. Уларни асраб авайлаб боқиб вояга етказди. Полопонларнинг бири доно, бири до-нишманд, бири устомон, яна бириси мақтанчоқ бўлиб, балоғатга етдилар ва мустақил ҳаёт ке-чира бошладилар. Мақтанчоқ полвон тасоди-фан гавҳар топиб олди.

У гавҳарни оғзига солиб олиб, юрган йўли-да «менинг гавҳарим бор» деб мақтанаверди. Унинг мақтанчоқлиги кўпчилик қушларнинг аса-бига тегди. Бир куни мақтанчоқ Ҳакка Калхат-нинг ёнидан ўтаётиб «менинг гавҳарим бор» деб мақтаниб қолди. Шунда оғзидаги гавҳар тушиб кетди.

Калхат Ҳаккага деди:

- Мақтанчоқ ва асаббузарларнинг ахволи шу-дир. Сендан биров сўрамаса, ўзгалар талаб қил-маса ҳам вайсайвердинг, охир-оқибат бор би-сотингдан айрилдинг,-деб гавҳарни олиб, балан-дликларга парвоз қилиб кетди.

Сендан сўрамаса, ҳуда-беҳуда -
Сўзларни гапириб кўнгилни бузма.
Айтиб-айтмайдиган гап кўп дунёда,
Билиб-билмай ғурбат комида сузма.

БУРГУТ ВА ТОВУС

Товус Бургутни севиб қолибди. У Бургутни кўрди дегунча, турли жилокор бўёқларга бўяниб, ял-ял товланиб, Бургутнинг атрофида хиром айлаб, қадди қоматини ростлаб, кўкракларини чиқариб, ноз-у ишва, карашмали кўзларини сузиб, Бургутни ўзига ром қилишдан тўхтамабди. Бургутнинг кўнгли эриб, Товусни ёқтириб қолибди ва унга уйланибди.

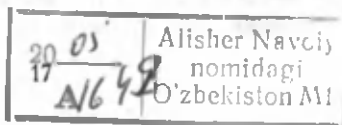
Улар бирга ҳаёт кечира бошлашибди. Бургут Товусни бирга етаклаб, азим шаҳарлар, далалар, даралар, водийлар, дарё-денгиз-чўллар, ўрмон-у саҳролар, тоғларни кўрсатибди.

Товус Бургут билан дунё бўйлаб сайр қилиб ўз тоифасидагилар ва ўзга паррандаларни назар-писанд қилмай қўйибди.

Бундай муносабатдан нафратланган хўрозлар Бургутнинг овга кетган пайтини пойлаб, Товусни тутиб олишиб, патларини битта-битталаб юлишиб, оёқларини синдириб кетишибди.

Бургут овдан қайтиб келиб қараса, Товуснинг аҳволига вой.

Бургут хомуш, афсус-надоматлар чекиб, неки бўлса ҳам, ўз асли наслингдан қолмагин экан деб, Товусни ташлаб, ўз қоясига учиб кетибди.

Қавмингга содиқ бўл, пойини ўпгин,
Сен ўша масканда камол топгансан.
Бахт-у саодатни қавмингдан топгин,
Бек бўлиб қувониб яйраб-яшнайсан.

ОТ ВА ТУЯ

От куз фаслининг охирларида бир яйлов четида хориган, хомуш ҳолатда турган эди, ба-ногоҳ унинг олдига туя келиб тўхтади ва Отдан сўради:

- Бунча хомуш кўринасан, бирор нарсангни йўқотдингми?

От унга жавобан:-Ҳа, йўқ, мендан бепарво-лик ўтибди, беда қишлоғга бор-у, бироқ арпа, маккажўхори ва бошқа заҳираларни жамғармаб-ман. Эшитишимча, сен бойиб кетибсан, баҳор-гача етгулик захирангдан бериб туролмайсан-ми, келгуси йилда икки ҳисса қилиб қайтара-ман,-деди.

Туя:

- Хадеб ўйноқлаб уёқ-буёққа чопиб юравер-масдан, ақлингни ишлатмайсанми?

От Туяга деди:

- Биродар, ҳаёт бир текис кетавермас экан, гоҳида равон, гоҳида нотекис бўлиб қолар экан, шундай ҳолатга биринчи бора тушиб қолдим.

Сенга бир ривоят айтиб берайин:

Қадим замонларда бойлигини йўқотган мен каби бир бадавлат зот юрган йўлида ақлим бор-у, мол-у давлатим йўқ дейишга тушибди. Кунлардан бир кун гузарда ўтирган бир бойвачча ақли бор зотнинг сўзини эшитиб қолиб, уни ёнига чақириб «сенга қанча маблағ керак?» деб сўрабди. Ақли бор зот бойваччага қараб, «минг тилло берсанг, сенга ўн беш кундан кейин ўн ҳисса қилиб қайтариб бераман» дебди. Бойвачча ақлли зотни яхши билгани учун ўйланиб ўтирмай хамёнидан роппа-роса минг тилло санаб берибди. Ақлли зот минг тиллони олиб бозорга бориб юзта эшак, икки юзта қоп олиб, гузар ёнидан ўтаётганда гузарда ўтирган шинавандалар: - Ҳў, ақлли зот, нималар сотиб олдинг?-деб сўрашибди. Ақлли зот қилган харидларини айтганда, гузардагилар: «Ақли борнинг қилган ишларини қаранглар», -деб унинг устидан роса кулишибди.

Ақлли зот ҳам бир оз зил кетибди, эътирозларга бепарволик билан кузатиб ўтирган бойваччага роса ўн беш кундан кейин мени шу гузарда кутиб олгин деб йўлига равона бўлибди.

Бойвачча таассуф билан: «Охири бахайр бўлсин» деб қолибди.

Ақлли зот ўн беш кундан кейин гузарда ку-

тиб ўтирган бойваччанинг хузурига келибди. Уни кўрганлар «Нима олиб келмоқдасан, Ақлли зот?»-деб сўрашибди.

Ақлли зот уларга юз эшакка икки юз қоп тезак ортиб келаётганлигини айтибди. Бу гапни эшитганлар роса масхара қилишибди: «Қаранглар, мол-мулки йўқ ақликнинг қилган ишини»,-деб кула-кула қотишибди.

Бойваччанинг ичи жиззилаб кетибди. Бироқ Ақлли зотнинг илгари анча обрў-эътиборли киборлар муҳитида юрганини назарда тутиб, тинчланиб, сир бой бермабди.

Ақлли зот бойваччага «Ўз уйингга етакла»,-деб мурожаат қилибди. Улар бойваччанинг уйига боришибди. Сўнгра Ақлли зот бир қопнинг оғзини очиб, икки дона тезакни синдирибди, тезакларнинг ичидан дуру гавҳарлар чиқибди. Бойвачча ҳам тезаклардан олиб синдирса, улардан ҳам қимматбаҳо тошлар, олмос, тиллолар чиқибди. Шу алфозда хона қимматбаҳо жавоҳирларга тўлиб кетибди. Бойвачча бу ҳолатни кўриб, эсанкираб қолибди. У умрида бу қадар кўп бойликни кўрмаган экан-да.

Бойвачча сўрабди:

- Сен бунча бойлик, катта хазинага қандай зришдинг ёки афсунгармисан?

Ақлли зот, «Сен туфайли» деб, бироз сукут-

дан сўнг шундай жавоб қилибди:

- Тонг саҳарда қушлар шарққа қараб учадилар, шомда эса ғарбга томон қайтадилар. Мен ўша ғарбдаги бир катта тоғ ёнбағридаги ўрмонзорга бордим ва у ерда тунда қушларни пойлаб ётдим.

Биламанки, қушлар ялтироқ тош ва буюмларга ўч бўладилар. Улар дарахтларга кўниб жойлашиб олишгач, гақилаганларида тумшукларидан қимматбаҳо, тошу-буюмлар ялтираб ерга тушади. Мен эса ўша ялтироқ жисмларнинг устига эшакларнинг тезакларидан ёпиб кўявердим, кундузи уларни олиб қуритиб қопларга жойлайвердим.

Бойвачча, Ақлли зотга тасаннолар айтибди.

Шунда ақлли зот айтибди: «Менинг молу давлатим йўқлигини ҳамма билади, шу боис бу дуру-гавҳар, жавоҳирларни сен бозорга олиб бориб сотасан. Акс ҳолда, мени сўроқ қилишиб, ўғрига чиқариб, жазолашлари мумкин. Қопларда тўла тезак деб айтганимнинг сабаби ҳам шул эрди. Сен бу нарсаларни сотсанг, суриштиришмайди, чунки сен бойваччасан.

Шундай қилиб, ақл тантана қилган экан, деб ривоятни тугатибди.

Туя ривоятни эшитиб, кулиб, Отга: «Сен ҳам менга ўхшаб ишла, емай, ичмай, тўпла, бошқа-

лардан сўрамайсан», -дебди.

От ўзига-ўзи деди:

Руҳингни бардам қил, сен дунё кезиб юрган бўлсангу, бир хизматкор туя олдида забун кетдинг-а. Бироз қийинчилик ўтиб кетади. Ақлингни ишлат, чора-тадбирингни кўр. Яна яхши кунлар келади.

Илм-билим, заковат мардга ярашар.

Мардларни қўллагин, қилмагин муҳтож.

Номард, паст, нотавон юзин қаро қил,

Мардларнинг бошида ярақласин тож.

ЧАЁН ВА ҚОПЛОН

Қоплон ўрмонда кезиб юриб чанқади ва чуқурликда ётган харсангтошга кўзи тушиб, сув топиб ичиш мақсадида уни кўтарди. Кайси кўз билан кўрсинки, қўлида чаён турибди. Чаён нишини гажокак қилиб бор кучи билан найзасини қоплоннинг қўлига санчди. Қоплон оғриқ зарбидан харсангтошни ташлаб юборди ва чаёнга деди:

- Эй чаён, мен сенга не зарар етказдимки, захарли наштарингни қўлимга санчдинг? Энди мен сени мажақлаб, эзгилаб ўлдираман.

Чаён:

- Сен қўполлик қилиб менинг оромимни ва

хузур-ҳаловатимни бузиб, безовта қилдинг. Сенинг кучинг билакларингда бўлса, менинг қувватим наштаримдадир. Ҳар ким ўз имкониятича иш қилади. Сен мени нобуд қилсангда, бир умр эслаб юрасан. Умрингни қолган қисмини эҳтиёткорлик билан ўтказгин, - деди.

Қоплон «Ёмон ўлаётганда ҳам ёмонлигини қилиб ўлар эканда» деб, бақувват панжалари билан чаённи эзгилаб ташлади.

Ҳаёт, бу-мактабдир, улуг салтанат,
Бундадир ширинлик, лаззат, заҳар ҳам.
Ҳаётинг роҳатин бузарлар, ҳайҳот,
Гоҳида номардлар, жони кетса ҳам.

БОЙЎГЛИЛАР

Икки донишманд бойўгли вайрона устида ўтириб суҳбатлашиб қолдилар. Бири иккинчисига деди:

- Биродар, бу читтак еб тўймас эканда. Тонг қоронғусидан то тун қоронғусига қадар ишлайди. Бир қанча қасрлар пайдо қилиб қўйди, унинг мақсади нима экан?

Бизлар катта-катта ўлжаларни қўлга киритсакда яшашимиз яна шу вайрона.

Иккинчиси биринчисига деди:

- Ҳа, биродар, бари касаллик шундада, қор-

нимиз тўйди дегунча мудраб, пана жойда ётамиз. Уйғониб, яна қолган-қутганини еймиз. Қорин балосидан бошқа ҳеч нарсани ўйламаймиз. Қалбимизда ишқу хавас йўқ. Читтак бўлса, ўзидан эҳсон, эҳромлар қолдириб жамиятнинг янада ривожланишига салмоқли улушини қўшмоқда. У тўймайди эмас, тўяди. Бир авлиё тўймайдиганлар ҳақида шундай деган экан:

Ўчоқ ўтинга, олим илмга, ер ёмғирга, аёл эркакка, кўз қарашга, гадо тўплашга, хассис молу давлатга, денгиз сувга тўймайди.

Борлиқда бормисан, қил яхши ният,
Яхшига хавас қил, қилмагин хасад.
Худа-беҳудага кетказмагин вақт,
Гўшангни гулшандек обод қил, обод.

КАККУ ВА ҚУМРИ

Қумри тухум қўйиб, уясида босиб ётган эди, қорни очиб, егулик излаб кетди. Буни кузатиб турган Какку Қумрининг уясига келиб, Қумрининг тухумларини иргитиб ташлаб, ўзининг тухумларини қўйиб кетди. Қумри қайтиб келиб ҳеч нарсадан беҳабар яна тухумларини босиб ётаверди ва ниҳоят икки нафар полопонларни дунёга келтирди. Полопонларни асраб-авайлаб, фарқи қилиб учирди. Улар бирор марта ҳам ку-

кулаб сайрашмади. Аксинча, какку-какку лаб овоз чиқаришиб, Қумрини ташлаб учиб кетдилар.

Қумри «болам»лаб, зор-зор йиғлаб, хомуш утирган эди, унинг қаршисига Какку келиб қўниб, Қумрига деди:

- Қумрихон, кўп койинма, яратганнинг ўзи берса, яна полопонли бўларсан, нафснинг кўйига кириб кетганигда тухумларингни нобуд қилиб, ўз тухумларимни қўйиб кетганман.

Баднафсликнинг оқибати шудир.

Дунёда золим шоҳ-қорин дейдилар

Нафсингнинг измида жон кетур, ҳайҳот.

Буюкларнинг буюги сабрни суяр,

Гофил бўлма, ўйлаб, қулочингни от.

ТОШ ОТДИЛАР.....

Жоҳиллар:

Паррандага тош отдилар, у боласини ташлаб учди. Ҳайвонга тош отдилар, боласини ташлаб қочди. Нахангга тош отдилар, боласини ташлаб сузиб кетди. Одамга тош отдилар, боласини тўсди, яна тош отдилар, боласини қучиб ўзини тошга тутди, яна тош отиб, тошбўрон қилдилар, одам боласини бағрига босиб ерга ётди, бор жон-жаҳдлари билан ғазабкорликда қаттиқ тош-

бўрон қилишди. Одам оламдан ўтди, боласи тирик қолди. Улар одамнинг улуғ эканликларига тан бериб, тасанно-ташақкурлар айтиб тиз чўкиб таъзим қилдилар.

Борлиқда одамдан улуғ зот йўқдир,
Одамнинг сиймоси, руҳи ҳам улуғ.
Жаҳонда одамдан кучли зот йўқдир,
Одамнинг қадами, нафаси қутлуғ.

ЧУМЧУҚ ВА ФИЛ

Чумчуқ Филнинг хузурига келиб:

- Ҳой Фил, мен ҳақиқат излаб юрибман. Мени қарғалар таҳқирлаб хўрладилар. Қозининг олдига бордим, Қози Калон хузурига кирдим, ундан каттасига ҳам юзландим, барибир ҳақиқат қилишмадилар,-деди.

Фил чумчуққа шундай жавоб қилди:

- Кимнинг ҳуқуқи кўп бўлса, унинг гапи вақтинча ҳақдир. Чумчуқвой, улар неки айтган бўлсалар, тўғри айтгандирлар. Ҳақиқат, бу-нисбий тушунчадир.

Аслида ҳақиқат, бу - қўл билан ушлаб, кўз билан кўриб, кулоқ билан эшитиб, онг билан идрок ва тафаккур этишдир.

Шундай ҳолатда ҳақиқат дарҳол рўёбга чиққусидир.

Шудрингдек мусаффо тонгги сабода,
Ҳақиқат ёқимли эсган шаббода.
Ҳақиқат меваси, лаззати шароб,
Ҳақиқат оловдир, ҳақиқат - офтоб.

ЯЛҚОВ БИЛАН КИЙИК

Дарахтга осилиб ётган Ялқов Кийикка деди:
- Бунча югуриб елмасанг, ирмоқдан-ирмоққа,
қоядан қояга сакрайсан, мен каби осойишта
роҳат-фароғатда яшаб юрмайсан, сендан кўра
узоқроқ умр кўраман, сенинг ҳам, менинг ҳам
кунимиз ўтмоқда.

Кийик кулимсираб Ялқовга деди:

- Эй биродар, мен елиб югуриб дунёни сайр
қиламан, борлиқнинг барчаси сен билан биз учун
яратилган, сендан озроқ умр кўрсам-да, бара-
кали ҳаёт кечирिशни истайман. Умримнинг бо-
рича ҳаётдан завқланиб яшаш учун интиламан.
Сен узоқ умр кўриб яшасанг-да оламдан кўз
юмганингдан сўнг: «Ялқов ўз умри давомида
тўрттагина дарахтни кўриб ўтди», -деб қўйиша-
ди.

Бу маскан беҳисоб, ранго-ранг олам,
Оламини идрок қил, тафаккур қилгин.
Сен ундан илҳому қувончу завқ ол,
Қувониб яшашлик бахту тахт билгил.

СУВ ВА ЧОЙЛАР

Кўк чой Қора чойга деди:

- Мени ичганларни бир баҳяда чанқоғи қолади, кўп дардлар учун шифобахшман.

Қорачой Кўкчойга деди:

- Мен нақадар хушбўй ва ҳузурбахшман, мен ҳам дардларга шифобахшман.

Шунда камтарин, ҳокисор сув тилга кирди:

- Ҳов, азизлар, мени паққос унутдингларку, менсиз, сизлар ҳеч нарсасизлар. Сизлар қаддингларни кўтариб, бош бўлиб кўрингач, кибру ҳавога берилиб асосий танани унутиб кўяр экансизлар

Агар сен бош бўлсанг, танадан деб бил.

Танинг ғамида яшагин бардам.

Танани ҳамиша бақувват қилгил,

Зеро, азиз бошга тушмасин шўр, нам.

БАРГ ВА КАНА

Барг титради, барг ингради, барг нола қилди, азобда дардли борлиққа хайқирди, унга ҳеч ким эътибор бермади. Баргнинг устида ўтириб, ётиб, ғажиб еб, мазза қилиб яшаётган Кана Баргга деди:

- Кўрдингми, оҳу зорингни ҳеч ким эшитмай-

ди ва қулоқ солмайдилар ҳам. Сен тортаётган азобу уқубатлар менга роҳат бағишлайдиган озуқа беради. Кана баргни шиддат билан ея бошлади, ғарт-ғарт, шатр-шутур товушларини эшитган Худхуд баргнинг устидаги Канани кўриб, уни бир чўқиб, тумшуғида юлиб кетди.

Барг озикланди, яралари битиб, яна ўз ҳолатига келди ва ўзига ўзи деди:

- Золим озгина роҳатланиб, зўрлик қилиб қонни сўргани билан ундан зўрроғи жонини суғуриб олди.

Биродар, билмасанг билгандан сўра,

Адолат мезони, ўлчовлари бор.

Йўл юриб, бир тўхтаб атрофга қара.

Кетма имон, инсоф виждондан зинҳор.

ОЧКЎЗ ТАКА

Така далалар кезди, тоғларда юрди, ўрмонларга кирди, хуллас, ҳамма жойда ризқу насибасини териб юрди. Ўртаҳол бўлиб яшади. Кунлардан бир куни кўм-кўк гўзал водий қаршисидан чиқиб қолди. У зўр иштаха билан ҳар хил неъматларни тановвул қилди, қорни тўйса ҳам, очкўзлик хирси уйғониб, ётиб ҳам еяверди. Кейинги кунлар ҳам шу алфозда давом этаверди. У озгина давр ичида емишнинг турли-туман ва

кўплигидан семириб ялтираб қолди. Такавой босар-тусарини билмай, еганини еб, емаганини пайхон қила бошлади. Такавой семизликдан ўзини кўтара олмай ётиб олиб, ҳеч қаёққа эътибор бермай, барра ўт-ўланларни еяётган эди, бир Бўри оҳиста келиб, бор зарби билан ташланиб, Таканинг бўйнидан тишлади, сўнг кекирдагини узиб ташлади. Очкўз ва баднафс Таканинг тўплаган гўшт-ёгини мазза қилиб тановул қилгач, қолган майда-чуйда бўлақларини ўлак-саларга қолдириб кетди.

Бу ҳаёт мактабдир, илм ила урфон,
Ҳаёт бу синовдир, улуғ имтиҳон.
Очкўзлик жисмингга ёғдирар тўфон,
Бемехнат бойликдан азобланар жон.

ДЎСТЛАР

Икки дўст ниҳоятда аҳил, бир-бирларининг кўнгиллари хамнафас, дили-дилига мойил, хуллас, ораларидан қил ўтмас эди. Улар муаззин пешин намозига азон чақираётган пайтида гурунглашиб ўтиришиб сармояларини тенг миқдорда қўшиб, биргалашиб бойлик тўплайдиган бўлишди. Уларнинг қилган саъй-ҳаракатларининг натижалари яхши бўлди, анча бойлик тўпланиб, салмоғи кўзга ташланадиган бўлиб қолди.

Бойлик тўплаш даврида бирининг ўзига таалуқли ишлари кўпайиб кетган эди, шу сабабли айрим жараёнларда иштирок этолмади.

Тўпланган бойликни бўлиш вақти келди. Иккинчи дўст биринчисига деди:

- Дўст, қилинган ишларда кўпинча сиз иштирок этмадингиз, энди адолат тарозиси билан ўлчасак, сизга камроқ, менга эса кўпроқ улуш тегади.

Орадан гап қочиб низо чикди. Улар қозининг олдига бордилар. Қози уларнинг фикрларини тинглаб, сўнг улар билан якка-якка тартибда суҳбат қилди ва яна эртага келишларини айтиб руҳсат бериб юборди.

Иккови ҳам хуфя тарзида уйидаги сармоядан қозига олиб бориб бердилар ва эртасига дўстлар қозининг ҳузурига бордилар. Қози уларни қабул қилиб, қонун-қоида, хадису-шарифлардан айтиб мисоллар келтириб, одамгарчилик ва яхши фазилатлардан сўзлаб, икковини муросага келтириб, бирига оз, иккинчисига кўпроқ қилиб тўпланган маблағни бўлди, сўнгра уларга деди:

- Энди биродарлар, бу бойликнинг закоти, давлат божи, Қози ҳаққи, саҳоватли бўлсаларинг, етим-есирлар улушлари бор, деб икки дўстга бўлинган маблағдан тенг ярмидан кўпини чегириб қолди.

Мустахкам боғланган дўстлик ришталари орага тушган бойлик кучидан чилпарчин бўлди. Дўстлар бир-бирларига қараша олмай, қозининг жуссасига маъюс бош эгишиб ташқарига чиқдилар. Улар эсанкираган ҳолда бири чапга, бириси ўннга бурилиб қилган меҳнатлари зое кетгани, ҳеч нарсага эга бўлмай, тўплаган бойликларини ўз қўллари билан қозига берганликларидан пушаймон бўлиб уйларига пазмон қайтдилар.

Дўстлик таянчи қулагач, ҳар икки оилада афсус-надомат кучайди, файзу барокат ҳам кетди.

ПАРЧЕКИЧ ВА СИМЧЕКИЧ

Уй бекаси симчекич ёнига парчекич келтириб қўйди.

Симчекич парчекичга деди:

- Бунча бесўнақай ва беўхшов турибсан, мен бор ерда сенга нима бор, сенинг давринг ўтган, номинг ҳам ўчган, мен билан ёнма-ён туришинг ножоиз ва ўринсиз:

Парчекич унга жавобан:

- Яқинда дунёга келиб бунча талтаймасанг, мен кўп минг йиллардан буён хизмат килиб келаман, менинг парларим ҳатто шоҳларнинг тожи, маликалар сиймосини безаган, ҳамма нарсанинг

ҳар жойда ўз ўрни бордир, кераклигим учун олиб келишгандир, сени тиндирмай ишлатсалар, мени гоҳи-гоҳида азиз, обрў-эътиборли инсонларга салобатли патирлар ёпиш учун ишлатурлар. Энди билгандирсан бизлар-нинг ўртамизда қанчалик фарқ бор.

Кўнглиннга келганини патиллаб гапираверма, ўзингдан ўзинг ўзинга сўзлаб нодонлигингни номаён қилма,-деди мийиғида кулиб.

Ҳар неки бўлса, ўз ўрни бор бунда,
Кераксиз кимсалар, нарсалар йўқдир.
Кеча дунё кўриб ушбу гулшанда
Талтайиб нодонлик қилмасдан ўлтир.

СИНГАН ЧИНОР

Йўловчиларнинг бири иккинчисига дебди:

- Бепоен сарҳадларга кўриниб, кўпларнинг жонига аро кириб соя солиб турган забардаст Чинор эди. Афсус, бевақт хазон бўлиб қолибди.

Иккинчи йўловчи биринчисига дебди:

- Ҳа, бу катта Чинорни ўз танасида улғайиб катта бўлган қуртлар кемиришиб, ичларини нуратдилар, билъакс, унинг атрофида бошқа дарахтлар ҳам ўсмади, у ёлғизлик қилди, табиатдаги шамол, довул, бўронларга бардош беролмай, синиб нобуд бўлди.

Шижоатда шер-у, кучда фил бўлсанг,
Ичингда ёв бўлса, ҳолинг танг этар.
Қувватда Рустам, илмда даҳо бўлсанг,
Ножинсу, нодонлар бошингга етар.

ЛОЧИН ВА ҚАРЧИҒАЙ

Қарчиғай тўсатдан ҳужум қилиб, ҳаёт ташвишида ўз юмушларини бажариб юрган беозор кумриларни ҳалок қилди.

Яна осмонга парвоз қилганида, самода Лочин билан учрашиб қолди. Лочин Қарчиғай билан самимий кўришиб унга деди:

- Қарчиғай, сен жуда ўзингга эрк бериб юбораяпсан, беозор, содда қушларни керагидан ортиқча нобуд қилмоқдасан. Бундай ҳаракатинг билан муозанатни бузиб, бошқаларнинг ғазабини келтириб, ташвишга солиб, ўзингга душманларни кўпайтирмоқдасан. Сен шуни ёдингдан чиқармагинки, қўлга ўргатилган, ўрганма қушсан. Агар хўжайининг сен ҳақинда ғамхўрлик қилмаса, бошқалар юкини енгиллатиш у ёқда турсин, ўзингни ҳам боқа олмай, нобуд бўласан. Башарти Аллоҳнинг хоҳиши-иродаси билан мода билан яшашга насиб этса, бир умр унинг измида яшайсан, чунки сенинг ўз фикринг йўқ, эркинг йўқ.

Қарчиғайнинг жаҳли чиқиб, Лочинга деди:

- Кўп оғзингга эрк бериб, бўлар-бўлмас гапларни валдирайверма. Ҳозир хўжайинга бир оғиз сен ҳақингда ёмон фикр айтсам, ажалингдан аввал нобуд бўласан. Мен сенга нисбатан яхшироқ яшайман. Жонимни кўп қийнамай, роҳатда ҳаёт кечираман. Хоҳлаган нарсамга эришаман.

Лочин Қарчиғайга деди:

- Сен хоҳлаган нарса, аввало, хўжайинингнинг истаги, унинг хоҳиш-иродасини бажарасан, у сен орқали ўз муаммоларини ҳал қилиб, топган-тутганингни ҳамир учидан патир деб, сени истагингни эмас, ўзи хоҳлаганини беради, сен мазлум, ҳаёт лаззатларидан бебаҳра бир бедавосан, ишқ-муҳаббати йўқ бир бандисан.

Мен эркин-озод қушман, шу курраи заминда, ўз насибамни ўзим топиб, бошқаларнинг яшашига ҳам ёрдам қиламан, янги тоза таомларни тановул қиламан, ўзгалардан қолганини эмас. Қўлда берганга қуш тўймас. Ўз ақлинг, тасаввуринг, дунёқарашинг билан ҳаётни эътироф этиб яшашга нима етсин!

Бу мукамал дунё, гўзал дунёдир,
Минг йил ҳам бир кундай ўтади, ўтар.
Умр лаҳзаларинг бўлсин тўтиё,
Хурликда эл билан яша бахтиёр.

ДАКАН ХҲРОЗ ВА ТУСТОВУҚ

Темирхўжа қишлоғидаги ясси бир тепаликда Даканхўроз донлаб юрган экан. Унинг олдида Тустовуқ келиб кўнибди. Даканхўрознинг ҳаваси келиб, Тустовуқни суюбди ва ундан сўрабди.

- Ҳой биродар, дунёда нима гаплар, не хуш-хабарлар бор?

Тустовуқ дебди:

- Эҳ-ҳе, биродари азиз, дунё кезиб юрибман. Ер юзида буюк ўзгаришлар бўлмоқда, бу муаззам дунёнинг ишларига сенинг ақлинг бо-вар қилмайди.

Америка, Англия, Франция, Финландия, Германия, Голландия, Япония, Италия, Макка-ю-Мадина; яна кўплаб Швецарияга ўхшаган жаннатмакон ўлкалар.....

Ҳаёт нақадар гўзал, улуғвор!

Даканхўроз деди:

- Э, нималар деб вайсаяпсан, қаердаги йўқ оёқетмас, қўл тутмас мамлакатлар ҳақида гапирасан-а. Биздаги улуғвор ўзгаришларни кўрма-япсан шекилли. Шу масканнинг ўзи менинг Америка, Лондон, Париж, Берлин, Рим, Макка-ю-Мадинамдир. Боғ-у-баҳорим, жоним-жаҳонимдир. Жаҳонда бундан ортиқ гўзал, хушҳаво,

кўркам диёр, шаҳарлар бўлмас. Бутун дунёнинг гўзаллиги менинг ўлкамдан ортиқ эмас.

Тустовуқ мийғида кулиб, «сен бу ривоятни эшит» деди:

- Катта йўл бўйидаги тоғнинг ён бағрида учта одам, ота-она ва ўғил тиланиб ўтиришар экан. Кунлардан бир куни уларнинг олдидан Жаброил Алайҳиссалом ўтиб қолибди. Ота Жаброилга деди:

- Эй Жаброил, бориб яратган Аллоҳимдан сўрачи, бизларга ҳам яхши кунлардан ато қилганми ёки шундай ўтиб кетамизмикан?

Жаброил: «Хўп, сўраб кўраман», - дебди.

Жаброил Аллоҳнинг хузурига бориб, ўз ишлари юзасидан ҳисобот бериб, қайтаётиб, яна уч тиланчи олдидан ўтаётганида, ота ундан сўровнинг жавобини билгиси келиб сўрабди.

Жаброил: Мен Аллоҳнинг хузурида бўлдим-у, лекин сўрашнинг имконияти бўлмади. Бу сафар сўрашга ҳаракат қиламан, - деб ўтиб кетибди.

Жаброил янаги сафар ўша ердан ўтаётиб хурсандчилик билан уларга дебди:

- Мен Аллоҳдан сўрадим, у улуг зот- буюк илоҳ, мийғида кулиб саҳоват қилиб, майли, биттадан тилак тиласинлар, берурман, мустажоб килурман, деб айтдилар.

Шунда учаласининг ўртасида можаро-мас-

лаҳат кенгаши бўлиб, энг захматкаш она биринчи бўлиб тилак айтадиган бўлибди.

Она тилабди:

- Эй худойим, мен ўн саккиз яшар қиз бўлиб қолайин, гўзалликда тенги йўқ бўлайин, шунда бир шаҳзода келиб мени суйиб, севиб қолиб, ўзига қаллиғ қилиб олиб кетсин.

Шу чоқда бир шаҳзода отини ўйнатиб қирқ нафар йигитлари билан ов қилиб келиб қолибди ва тоғ бағрида чехраларидан нур ёғилиб турган ёш хурлиқо қизни кўриб, унга ошиқу беқарор бўлиб, ўз муҳаббатини изҳор қилиб, хурлиқони отига миндириб олиб кетибди.

Тилак навбати отага келибди ва у тилагини шундай тилабди :

- Эй худо, мен бу аёл билан қирқ йилдан буён бир ёстиққа бош қўйиб яшадим, ўзинг бир ўғил фарзанд бердинг, кўрган оқибатим шу бўлдимми? Бевафо кампиримни тўнғизга айлантириб қўйгин.

Тилақдан сўнг шаҳзода қараса, орқасида бир тўнғиз ўтириб, хўрт-хўрт қилиб келаётган эмиш. У қамчиси билан тўнғизни чунон урибдики, шўрлик тўнғиз чийиллаб, чакалакзорлар орасига қочиб кириб кўздан ғойиб бўлибди.

Тилак навбати ўғилга келибди ва у шундай тилак тилабди :

- Эй парвардигор, ўзингдан ўзга илоҳ йўқ, ҳаётда неки бўлса, ўзингдандир, онажонимни ўз ёнимга қайтар, деб ялинибди, шунда уларнинг ёнига кампир келиб қўшилибди.

Улар учовлон турмуш ташвишлари, ғам-ғусса, шоду бахтиёрлик қўйнида асл ҳолатига қайтиб, ҳаёт кечира бошлашибди.

Қизиқ, бу ғаройиб олам, Аллоҳнинг карами кенгдир, даргоҳи улуғ, яхши ният қилиб, дилимизни поклаб, ҳалол меҳнат билан яшайликчи, яна ўзи назар қилиб, тилагимизни берар дейишибди.

Сени Аллоҳ шу ерларга яратган экан, шу ўлкаларда яшаб ўтасан.

Даканхўроз кулимсираб дебди :

- Жуда оғзингнинг таноби қочиб қолибди, чамамда, ёнимга кел, бир қучоқлаб, эркалаб қўяй. Сен нега юз хил рангда жилоланиб товласан десам, ҳар жойдан ҳар хил ранг олиб, ундан бунга кўчиб учар экансанда. Бизнинг асли насли-насабимиз заминда ягона. Борлиқда ҳар биримиз ўзимиз ўзимизча бекмиз. Бизлар оддий, содда, самимий яшаймиз. Сен каби безотдан зот чиқмаган. Сен ҳам ушбу ривоятни эшит:

- Бир куни буюк аллома Ян Гусни ўтинлар устига боғлаб турғизиб, жоҳиллар ҳукми билан, ўт ёқишибди, шунда бир дона тараша четда қол-

ганини кўрган бир кампир увол бўлмасин деб, уни оловга ташлабди. Ян Гус олов гулхани устида бу ҳолатни кўриб, кулиб, «табаррук содалик» деган экан. Биласанми, унинг озгина қилган хатоси учун жоҳил нобакорлар ўтда куйдиришган эканлар.

Бизлар ҳам озгина қилган хатоларимиз учун кўпгина товон тўладик. Ёмонларнинг қилмиши ўзи хато, яхшилар адашади. Тақдир тақазоси ва замоннинг зайли билан асли наслимизни билганлар қўлларида кўтариб, кўксига босиб, бутун дунёни ўзлари сайр қилдириб юришибди. Шундай бўлса-да, камтарга камол деганларидек, бизларни камтарлик тарк этгани йўқ, ўзимизга яраша тақводорлигимиз ҳам бор. Тусимизни ўзгартиришдан Аллоҳ ўзи асрасин.

Бизларни Аллоҳ Дакан қилиб яратган, бу кураи заминда Дакандай юриб, Дакандай яшаймиз, бизларга на қушлар сардори Бургут ва на ҳайвонлар шоҳи Арслон хавф сололмайди. Чунки биз барчанинг кўзига тик боқамиз, бизларни ҳар доим буюк аждодлар руҳи қўллайди.

КАКЛИК ВА КОТИБ

Осмонўпар тоғнинг анвойи гуллар, забардаст дарахтлар ўсган шаршараси ёқасида Как-

лик завқланиб томоша қилиб ўтирган эди, ёнига бир Котиб қуш келиб қўнди. Улар бир-бирларидан ҳол-аҳвол сўрашгач, Каклик Котибдан сўради:

- Қаерларда бўлдинг, нималарни кўрдинг, сўзлаб бер. Котиб чуқур бир хўрсиниб, сўзлай бошлади:

- Ҳе, биродар, бу дунёда хўп ажиб ҳангома-лар кўп. Ер юзининг кўп қисмини томоша қилдим.

Жаннатмакон табиатлар, пурвиқор қишлоқлар, осмонўпар бинолар, обод юртлар, гўзал шаҳарлар, кўнгилочар ороллар..... Нимасини айтасан, уларнинг ҳаммасида Аллоҳ яратган улуғ зотлар-одамлар яшайди. Уларнинг орасида одамнинг фаришта ва азозилдан ҳам улуғ эканлигини ва ҳаттоки Яратганни ҳам унутиб қўйганлари бор. Одамга берилган қисқа умрни, ўзларига мангуга берилгандай ҳисоблашади. Ўзларини ўзларича ҳар хил синфлар ва табақаларга бўлиб олишган. Бир - бирларини осмонга кўтариб улуғлайдилар, яна бир-бировларини тумонот, залолат ва разолат ботқоғига булғаб, таҳқирлаб хўрлайдилар. Ҳаётни, яшашни шу қадар мураккаблаштириб юборишганки, ўзлари яратган қоида-қонунларнинг сон-у саноғи беҳисоблигидан уларни ўзлари тўла идрок қилиша олмайди-

лар. Ҳаммасининг ақли-заковати бир-биридан кам эмас, лекин асл донолар етишиб кўзга ташланиб қолса, ўз манфаатлари йўлида, қанчалик буюк онг соҳиби бўлишидан қатъий назар, уларни йўқ қилиб юбориш писанд эмас. Бу кимсаларнинг ўз ташвиши, иши, дунёқараши, яшаш тарзи, турмуши, алоҳида-алоҳида, ўзига хос. Бири иккинчисини инкор этиб, ўзининг ақллилигини намоён қилгиси келади. Улар буюк алломаларнинг фикрларини айтишадилар-у, кўпинча мулоҳаза қилиб, фикрлаб яшаб турган муҳитидаги қилаётган ишлари ва ҳаётларига тадбиқ этмайдилар. Бу ҳолдан баъзи одамларнинг чеҳраларида аламли изтиробларни кўрдим.

Ривоятларда айтишларича, олти турдаги одамларда шодлик аломатлари бўлмас экан:

- хасадчиларда,
- адоватчиларда,
- янги бойларда,
- хасисларда,
- мансабпарастларда,
- одоб-ахлоқ душманларида

- Демакки, фаҳми-фаросатимча, шундайлар ер юзида анчани ташкил қилар экан. Катта-катта давлатларнинг подшо ва амалдорлари улкан, буюк ишларни амалга оширадилар, қирғин-барот қурооллар яратишга бош-қош бўладилар,

улар ўз манфаатлари йўлида турли элат ва миллатларни йўқ қилиб юборишади, охир-оқибат ҳаётнинг сўнги дамларида, мансабларидан айрилишгач, от ва итларга меҳр қўйиб, уларни парвариш қилишга жазм қиладилар.

Ажабо, турфа олам, қизиқ дунё!?

Барибир ҳаёт яхши, яшаш ва яхши яшаш унданда яхши. Қаридим, энди умримнинг сўнги дамларини шундай жаннатмакон масканда, осойишта ҳузур-ҳаловатда ўтказишни мақсад қилдим.

Бир донишманд, дунёдаги ёмон ходисалар ҳақида шундай деган экан:

- қарилик ва суслик
- йўқчилик ва қашшоқлик
- нотоблик ва надомат
- ажал яқин келиб, бутун ишлардан узоқлашмоқ.

Шу ҳолатлар менинг жисми-жонимга яқинлашиб қолди.

Котиб Какликка қараб: -Энди сен хазиналар сандиғидаги жавохирлардан сўзла, зора қалбим таскин топса, -деди. Каклик хазиналар сандиғидаги жавохирларни шундай сочди.

- Ҳай-ҳай-ҳай азиз биродар, бундай нохуш фикрлардан йироқлашгин.

Умрингдан озгина қолган бўлса ҳам, қолган

умрни гўзал ўтказиш тадоригини кўргин. Бизнинг ҳаётимиз жуда содда ва оддий.

Мен шу яқин атрофда тоғлар ўрамидаги гўзал водийда яшайман. У ернинг одамларини ҳавас килса арзийди. Уларнинг турмуш тарзлари табиатга монанд - табиий.

Бир-биридан бой эмас, камбағаллик ҳақида гап бўлиши мумкин эмас. Сен кўпчилик меҳнатидан ҳосил бўлган бойликларни ўзлаштириб олиб, бойликка эга бўлганлар ҳақида гапирдинг. Эслик-хушлик одамлар бойлик ҳақида шундай мулоҳаза юритишади.

Тўпланган бойлик-бамисоли улкан бир чўгга ўхшайди, у чўғ кўпчиликни иситади, ҳузурлантириб роҳат бағишлайди, агар бир томонга қараб оқса, ёндиради, куйдиради, ўлдиради, кул қилади.

Ҳар қандай бойликдан маънавий бойликни устун қўяман.

Жонга тан макон бўлганидек, ўша водий бизнинг жонимиз-жаҳонимиз. Водийда яшовчилар сардори аждодлар удумига кўра бир неча минг йиллардан буён авлодлар довони бўйича ҳаёт ва яшаш тарзини бошқариб келади. Аллоҳ берган ноз-неъматларни меҳнат, тенглик, адолат асосида биргаликда баҳам кўрадилар.

Ҳамминг турар жойлари яхши, эътиборга лойиқ, сардорнинг уйи пештоқига қуёш шаклига

ўхшаган олтиндан ясалган белги қўйилган. Улар ҳар кунги тонгда қуёшни меҳру муҳаббат билан кутиб оладилар ва оқшом палласида ўзларининг самимий дил изҳорлари билан қалбларида тўлиб тошган эҳтирос, завқу шавқ ила қуёшни кузатиб қўядилар.

Тунда роҳату фароғат билан дам олиб, ҳордиқ чиқаришиб, ёруғ кун-ёруғ жаҳондан унумли фойдаланиб, ҳар бир кунни байрамона руҳда ўтказишади. Уларнинг луғатида зино, мунофиқлик ва бошқа ёмон иллатларни билдирувчи, ҳақоратли сўзлар мутлақо йўқ.

Янги фарзанд дунёга келса, дил-дилдан қувонишиб, яратганга ҳамду санолар айтишиб, гўзал ўйин-кулгилар ташкил қиладилар.

Ёшларга ҳаммалари бирдек ота-она бўлиб таълим-тарбия берадилар.

Уларда бир-бирларига нисбатан адоват, ёмонлик қилиш бош хужайраларининг нейрон қобиқларида йўқ, бир-бирларини мадҳ этиб яшайдилар. Яшаб турган атроф-муҳитдаги барча тириклик дунёсига ножоиз озор етказишмайди. Уларнинг ҳаёт тарзининг содда ва мусавффо, беғуборлигидан касаллик уларга яқин келмайди. Улар тўрт мучаллари соғ-саломат ҳолатда жуда узоқ умр кўрадилар. Албатта баъзи тасодиф ҳолатлар бундан мустасно. Улар учун ҳаёт

абადий. Жон танни тарк этганида ҳаммалари тўпланишиб, қўлма-қўл қилиб мархумни мангулик жойига элтиб қўядилар. Аммо улар билан ҳар куни руҳан тирикликларидагидай сўзлашадилар. Абадийлик шундадир. Шарм-ҳаё, ҳурмат, иззат-икром уларнинг дил ардоғидир. Улар ҳар бир тириклик дунёси билан меҳр кўзи, қалб кўри, дил сқзи билан тиллашадилар. Уларда сен айтганингдек беҳисоб қонун-қоидалар ва ақл бо-вар қилмас даражада бошқарувчилар йўқ.

Самимий, оддий ва содда яшайдилар. Барча баробар меҳнат қилиб, тонгла маҳшар ва оқшом паллаларида ҳаётдан завқланадилар. Агар хоҳласанг, юр, биз томонларга, бирга яшаймиз. Бу дунё ҳамма учун дилкушолик қилса, бизларнинг дилларимиз янада хушнуд бўлади.

Котиб Какликнинг таклифини хурсандчилик билан қабул қилиб, умрим сарчашмасининг кўрган, билган, мулоҳазали, ҳузурбахш қисмини зора мен ҳам сизлар билан шод-бахтиёр яшаб, эзгу ниятларим амалга ошиб мангуликка йўл олсам деб, Каклик билан абадият водийсига қараб учиб кетди.

Мафтункор эртанги куй, ғазал,

Бугундан этанги кун гўзал!

Бугундан эртанги тонг қутлуғ,

Бугундан эртанги кун улуғ!

БИЯ ВА ТОЙЧОҚ

Бия тойчоғига деди: - Тойчоғим, кулунжоним, менинг ёнимдан кетиб қолмагин. Атрофда ёвуз ва йиртқич ҳайвонлар кўп. Улар сени нобуд қилиб қўйишлари мумкин. Сени не азобу қийноқларда дунёга келтиришимда, бу ёруғ жахондан кўз юмишимга бир баҳя қолган. Сен улгайиб катта бўлгин, олам жаҳонни кезиб яйраб-яшнаб яшагин. Сендан аввалги аждодларимизнинг кўпчилиги вояга етиб-етмай номард ғанимларнинг тазйиқлари ва панадан туриб отган ажал ўқларидан бевақт ҳаётдан кўз юмганлар.

Нақадар диловар, яхшилар эди-я. Ёмонга ўлим, яхшига кун йўқ дейишади деб хўрсиниб қўйди.

Тойчоқ: - Онажон, ёмонлар дўзахи бўлишадими? - деб сўради.

Бия жавоб килди:

- Ҳа, тойчоғим, ёмон вафот этса, дўзах азоблари ва қийноқларини албатта тартади. Яхшилар жаннатнинг роҳат-фароғатидан баҳра олиб, хур бўлишади.

Шунда тойчоқ:

- Ёмонлар дўзах азобларидан қўрққанлари учун ўлимга шошилмас эканларда-деди.

«Ёшлик, бу-бебошлик» дегани,-эмас,
«Ақл ёшда эмас, бошда» ҳам дерлар.

Катталар ўгитин тушуна бориб,
Оқ-қорани фарқлаб яшайди эрлар.

КАРҚҲНОҚ ВА КҲҚҚАРҒА

Баҳор фаслида бир куни Карқуноқ билан Кўкқарға учрашиб, суҳбатлашиб, дўстлашиб қолишибди.

Суҳбатда дил гавҳарига гап келиб тўхтабди. Кўкқарға Карқуноққа дил гавҳарингни бергин, бир кўрай,-дебди.

Карқуноқ Кўкқарғага: - Сен катта, улўғроқсан. Аввал сен бергин, мен бир кўрайин деб жавоб қилибди. Кўнгилчанг Кўкқарға ўзининг дил гавҳарини Карқўноққа берибди.

Карқўноқ абжирлик қилиб Кўкқарғанинг дил гавҳарини олибди-ю, жуфтакни ростлаб учиб кетибди. Кўкқарға Карқўноқнинг кетидан қувлай-қувлай етолмагач, ғирром, ғирром, ғирром дея такрорлайвериб, ўзининг оҳанрабо товушини ҳам йўқотибди.

Ўшандан бери Карқўноқ ўз товушида ва гоҳида булбул бўлиб сайрайдиган бўлган экан.

Ишончини йўқотган Кўкқарға эса бу ғирромликка чидамай, нола қилар экан.

Ғирромлик ишончни поймол айлар,

Ҳавони совутар, бузар дўстликни.

Дунёда яхшилар севар ҳамиша,

Ҳалол лафзликни ва бир сўзликни.

Хаёллардек лазиз
Шалоладек шод.
Салом, сенга азиз,
Навқирон авлод.
Юзларинг жилмайди,
Қалбинг кулмоқда.
Вужудинг куйлайди,
Дўстим, шу чоқда.
Дил - кўнгил яйрайди,
Кўзларингда нур.
Хур танинг ўйнайди,
Жўшар тафаккур.
Сеники бу олам
Жаҳон ҳам, башар.
Борлиқ-коинот жим -
Сен-ла сўзлашар!

МУНДАРИЖА

Назиржон Саидов. Ибратли рисола.....	3
Иброҳим хожи Зоҳиджон ўғли. Муаллиф ҳақида.....	4
Истиқлол муборак.....	5
Терак ва мажнунтол.....	6
Қарға ва ҳарсангтош.....	6
Тўтиқуш.....	7
Ирмоқ ва дарё.....	7
Чумоли ва Гўшт кетди.....	8
Бинолар.....	9
Тол ва Чинор.....	10
Яхши фазилатлардан бири.....	10
Ақлли Майна.....	10
Худхуднинг боласига насиҳати.....	11
Нур ва зулмат.....	12
Қундуз ва боласи.....	13
От от билан.....	13
Тулки-табиб.....	15
Мақтанчоқ Ҳакка.....	16
Бургут ва Товус.....	17
Бия ва Тойчоқ.....	18
От ва туя.....	19
Чаён ва қоплон.....	23
Бойўғлилар.....	24
Какку ва Қумри.....	25
Тош отдилар.....	26
Чумчуқ ва Фил.....	27
Ялқов билан Кийик.....	28
Сув ва Чойлар.....	29
Барг ва Кана.....	29

Очкўз Така.....	30
Дўстлар.....	31
Хўрознинг насиҳати.....	32
Парчекич ва Симчекич.....	33
Синган Чинор.....	34
Лочин ва Қарчиғай.....	35
Дакан хўроз ва Тустовуқ.....	36
Каклик ва Котиб.....	41
Бия ва тойчоқ.....	47
Карқўноқ ва кўкқарға.....	48
«Хаёллардек».....	49

НАБАКА

**КУНГИЛ ХАЗИНАСИДАН
ҚАТРАЛАР**

Мухаррир: П.Абдулла.
Мусахҳих: М.Усмон.
Компьютерчи Ҳ.Парпиев.

Босмахонага 09.03.2005 йилда берилди.
Босишга 24.03.2005 йилда рухсат этилди.
Бичими: 30x42 1/8.
Ҳажми: 1,25 б/т.
Буюртма № 525 , Адади 550 нусха
Баҳоси келишилган нарҳда.

«Andijon nashriyot-matbaa» ОАЖ
босмахонасида босилди.